

Верховний
Суд

Практика Верховного Суду з розгляду корпоративних спорів

Ганна Вронська

суддя Верховного Суду

У 2021 році відбулося суттєве зростання кількості справ щодо корпоративних спорів та корпоративних прав, що перебували на розгляді у господарських судах

Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду

× Зростання на 44%

Апеляційні господарські суди

× Зростання на 44.8%

Місцеві господарські суди

× Зростання на 40.6%

Лідери з розгляду корпоративних спорів серед місцевих господарських судів у 2021 році

1. Господарський суд міста Києва – 338 процесуальних звернень (на 49 % більше, ніж у попередньому році)

2. Господарський суд Одеської області – 153 процесуальних звернення (на 53% більше ніж у попередньому році)

3. Господарський суд Дніпропетровської області – 140 (на 40 % більше, ніж у попередньому році)

4. Господарський суд Харківської області – 125 (хоча цей показник на 2,3 % менше, ніж попереднього року, проте він все ж є одним з найбільших серед місцевих господарських судів)

5. Господарський суд Київської області – 113 (на 50,7 % більше, ніж у попередньому році)

Лідери з розгляду корпоративних спорів серед апеляційних господарських судів у 2021 році

1. Північний апеляційний господарський суд – 367 процесуальних звернень (на 61,7 % більше, ніж у попередньому році)

2. Південно-західний апеляційний господарський суд – 145 процесуальних звернення (на 33% більше ніж у попередньому році)

3. Східний апеляційний господарський суд – 132 процесуальних звернення (на 91,3 % більше, ніж у попередньому році)

Розгляд КГС ВС процесуальних звернень у справах щодо корпоративних спорів та корпоративних прав у 2021 році

42,2% переглянуто рішень у справах, де оскаржувалися рішення загальних зборів та інших органів юридичних осіб

15,3% переглянуто рішень у справах, пов'язаних з правами на акції, частки

5,6% переглянуто рішень у справах про визнання недійсними господарських договорів, пов'язаних із реалізацією корпоративних прав

34 % рішень судів попередніх інстанцій, що переглянуті КГС ВС, залишено без змін.

836
процесуальних
звернень

57,3 % від усіх звернень, що перебували на розгляді у господарських судах.

І півріччя 2022 року. Розгляд КГС ВС справ щодо корпоративних спорів та корпоративних прав

50,7% переглянуто рішень у спорах, де оскаржувалися рішення загальних зборів та інших органів юридичних осіб

18% переглянуто рішень у спорах, пов'язаних з правами на акції, частки

4,5% Визнання недійсними установчих документів, внесення змін до них

28,2 % рішень судів попередніх інстанцій, що переглянуті КГС ВС, залишено без змін.

355
процесуальних
звернень

7 справ передано на розгляд Великої Палати Верховного Суду

Велика Палата Верховного Суду

*(скасування державної реєстрації юридичної особи,
яка була створення шляхом злиття)*

Суть справи

✓ Перед судом касаційної інстанції постало питання щодо **належності та ефективності** обраного позивачем – кредитором юридичної особи, створеної внаслідок злиття двох юридичних осіб із подальшим скасуванням за судовими рішеннями в інших справах рішення засновників та її державної реєстрації, такого **способу захисту** його майнових прав, як **вимоги про скасування низки реєстраційних записів у ЄДРЮОФOPГФ, що мало б наслідком відновлення юридичної особи**, щодо якої судами прийнято рішення про незаконність її утворення та реєстрації (зокрема, запису про скасування державної реєстрації створення юридичної особи – боржника-іпотекодавця з посиланням на порушення прав позивача як кредитора-іпотекодержателя). Також у цій справі постало питання про **можливість визначення юридичних наслідків створення з порушенням закону юридичної особи у процедурі реорганізації** (злиття) в аспекті визначення способів задоволення вимог кредиторів такої особи.

Постанова ВП ВС від 20.07.2022 у справі № 806/5244/15

Позиція ВП ВС (спосіб захисту)

- ✓ Рішення судів у справах № 806/2612/15, № 819/3419/15, № 906/1783/15, які набрали законної сили на момент розгляду цієї справи судами попередніх інстанцій, є обов'язковими до виконання, а встановлені у них **обставини незаконності реорганізації ЗАТ "Житомирські ласощі" та як її наслідок – створення нової юридичної особи ТДВ "ЖЛ"** не може бути поставлено під сумнів, зокрема, через ініціювання інших судових спорів.
- ✓ Позовні вимоги спрямовані на відновлення ТДВ "ЖЛ" як юридичної особи, державну реєстрацію якої визнано неправомірною та скасовано на підставі судового рішення, та припинення у зв'язку із цим ЗАТ "Житомирські ласощі", реорганізацію якого зі створенням ТДВ "ЖЛ" було визнано незаконною відповідно до рішення суду.
- ✓ Отже, позивач, обґрунтовуючи такі вимоги, фактично ставить під сумнів дії державного реєстратора з виконання судового рішення.

Постанова ВП ВС від 20.07.2022 у справі № 806/5244/15

Позиція ВП ВС (спосіб захисту)

- ✓ Заявлена вимога про визнання протиправними і скасування реєстраційних дій щодо скасування у ЄДР записів про припинення ЗАТ “Житомирські ласощі” та про державну реєстрацію ТДВ “ЖЛ” порушує права і законні інтереси ЗАТ “Житомирські ласощі” і ТОВ “Будстайл–ХХІ”, спрямована на спростування дій державного реєстратора з виконання судового рішення, а тому таку вимогу **не можна вважати добросовісним способом захисту позивачем своїх прав та інтересів.**
- ✓ Задоволення вимог про скасування реєстраційних дій щодо внесення до ЄДР записів про скасування державної реєстрації ТДВ “ЖЛ” і відновлення ЗАТ “Житомирські ласощі”, яке було припинено внаслідок його незаконної реорганізації, **не приведе до захисту майнових прав позивача як кредитора – іпотекодержателя майна юридичної особи, створеної з порушенням закону.** Відтак ці вимоги не є ефективним способом захисту прав у розумінні ст.13 Конвенції, вони потребуватимуть вжиття додаткових засобів захисту.

Постанова ВП ВС від 20.07.2022 у справі № 806/5244/15

Позиція ВП ВС (скасування реєстраційного запису про створення юрособи)

- ✓ Скасування за судовим рішенням, яке набрало законної сили та не переглядається у цій справі, реєстраційного запису в ЄДР про створення юридичної особи відповідно до чинного на час прийняття рішення суду законодавства про державну реєстрацію **не має наслідком фактичного припинення такої особи**. Рішення про її припинення, зокрема шляхом ліквідації, приймається її учасниками (судом, відповідним державним органом) та є передумовою для проведення процедури ліквідації юридичної особи у порядку, визначеному ст. 111 ЦК України, ст. 25 Закону України “Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців”, із подальшим унесенням до ЄДР запису про припинення юридичної особи, зокрема за наслідком спрощеної процедури після 01.07.2004 року.

Постанова ВП ВС від 20.07.2022 у справі № 806/5244/15

Велика палата Верховного Суду
*(правова природа акта приймання-передачі
частки у статутному капіталі ТОВ)*

Суть спору

- ✓ Учасник ТОВ звернувся з позовом до іншого учасника ТОВ і Особи_1 та державного реєстратора про:
 - **визнання недійсним акта приймання-передачі частки** у статутному капіталі ТОВ, укладеного між іншим учасником та Особою_1;
 - **скасування державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу**, що не пов'язані зі змінами в установчих документах, зміну складу або інформації про засновників, проведену державним реєстратором від 23.02.2021.
- ✓ Виходячи з предмета та підстав позову, з урахуванням фактичних обставин справи, встановлених господарськими судами, а також доводів касаційної скарги, одним із питань, яке підлягає вирішенню судом касаційної інстанції у цій справі, є таке: **чи існують правові підстави для визнання недійсним акта приймання-передачі на підставі ст.203,215 ЦКУ як правочину.**

Ухвала ВП ВС від 11.08.2022 у справі № 916/546/21

Позиція ВП ВС

- ✓ Залежно від встановлених судами обставин конкретної справи, документ, який сторони справи іменують як «акт приймання-передачі», може як підтверджувати певні факти та бути документом первинного бухгалтерського обліку, так і мати ознаки правочину, тобто бути спрямованим на набуття, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків.
- ✓ **Встановлення правової природи акта приймання-передачі – це питання дослідження як змісту такого акта приймання-передачі, так і інших доказів, наявних у матеріалах справи.** Висновок з цього приводу, у разі його необхідності для вирішення справи, повинен робити суд у межах кожної окремої справи.
- ✓ Таким чином, суд досліджує акт в кожному конкретному випадку та надає йому оцінку в залежності від того, чи підтверджує він волевиявлення сторін, а також чи має він юридичні наслідки, в залежності від чого суд робить висновок щодо того, чи є акт правочином та щодо ефективного способу захисту.

Ухвала ВП ВС від 11.08.2022 у справі № 916/546/21

Об'єднана палата КГС ВС

*(забезпечення позову шляхом зупинення дії
наказу Мін'юсту)*

Суть спору

- ✓ Кооператив подав **позов про скасування наказу Мін'юсту**
- ✓ Також позивачем подано **заяву про забезпечення позову** у цій справі шляхом:
 - зупинення дії Наказу до вирішення справи по суті;
 - заборони Мін'юсту та/або його структурним підрозділам до вирішення справи по суті вчиняти будь-які дії щодо виконання Наказу, зокрема шляхом внесення відповідних записів про скасування реєстраційних дій до ЄДРЮОФОПГФ, у тому числі шляхом:
 - а) заборони Мін'юсту (його структурним підрозділам, департаментом) скасовувати реєстраційні дії від 12.02.2021 та від 10.04.2019 у ЄДРЮОФОПГФ;
 - б) заборони Державному підприємству "Національні інформаційні системи" тимчасово блокувати доступ до ЄДРЮОФОПГФ та/або здійснювати анулювання доступу до цього реєстру державним реєстраторам

Постанова КГС ВС від 15.07.2022 у справі № 910/4445/21

Позиція КГС ВС

- ✓ Визначений ч.1 ст.137 ГПКУ (в редакції, чинній з 08.02.2020) вичерпний перелік видів заходів забезпечення позову може доповнюватися виключно за рахунок певних заходів забезпечення позову, прямо передбачених Законами України або міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВРУ.
- ✓ Суд дійшов висновку, що у спорі про скасування наказу Мін'юсту, прийнятого за наслідками розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного реєстратора, суб'єктів державної реєстрації, територіальних органів Мін'юсту – щодо реєстраційної дії (відмови у її вчиненні) відповідно як до Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань", так і до Закону України "Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень", **вжиття такого заходу забезпечення позову як зупинення дії наказу Мін'юсту не допускається, оскільки цей захід не належить до вичерпного переліку видів заходів забезпечення позову згідно із ч.1 ст.137 ГПКУ:** прямо не передбачений ні процесуальним законом, ні іншим Законом України (міжнародним договором, згода на обов'язковість яких надана ВРУ), як цього вимагають положення п.10 ч.1 ст.137 ГПКУ.

Постанова КГС ВС від 15.07.2022 у справі № 910/4445/21

Позиція КГС ВС

- ✓ Дійшовши цього висновку та врахувавши встановлені судами обставини щодо скасування Наказом Мін'юсту в ЄДРЮОФОПГФ реєстраційної дії щодо кооперативу (внесення змін щодо керівника та змін до складу членів – учасників кооперативу тощо), **Суд погоджується з рішенням в частині заборони Мін'юсту (та/або його структурним підрозділам тощо) вчиняти будь-які дії щодо виконання Наказу**, у тому числі шляхом заборони Мін'юсту скасовувати реєстраційну дію від 12.02.2021, окрім проведення скасування реєстраційних дій, що здійснюється на підставі рішення суду.

Постанова КГС ВС від 15.07.2022 у справі № 910/4445/21

Позиція КГС ВС

✓ Такий захід забезпечення позову як **заборона вчинення реєстраційних дій шляхом зупинення дії оскаржуваного наказу Мін'юсту** вміщує в собі два заходи забезпечення позову, що тотожні за своїм змістовним навантаженням та цілям (один з яких не передбачений ні процесуальним законом, ні іншим Законом України, ні міжнародним договором, згода на обов'язковість яких надана ВРУ). А тому наведене формулювання заходу забезпечення позову ускладнює його сприйняття та застосування через зайвий елемент – тотожний захід забезпечення позову, тоді як **встановлена законом заборона вчинення реєстраційних дій є зрозумілим, самодостатнім та передбаченим законом заходом забезпечення позову** у спорі про скасування наказу Мін'юсту. Крім того, формулювання заходу забезпечення позову "заборона вчинення реєстраційних дій шляхом зупинення дії відповідного наказу" також не відповідає жодному з передбачених законом заходів забезпечення позову.

Постанова КГС ВС від 15.07.2022 у справі № 910/4445/21

Палата для розгляду справ щодо
корпоративних спорів, корпоративних прав
та цінних паперів КГС ВС

*(позовна давність для оскарження рішень
загальних зборів громадських об'єднань)*

Суть спору

- ✓ Колишній член громадського об'єднання звернувся з позовом до цього об'єднання про визнання недійсним та скасування рішення загальних (виборних) зборів.
- ✓ Відповідач заявив про застосування наслідків спливу спеціальної позовної давності, визначеної п. 8 ч. 2 ст. 258 ЦК України

Постанова КГС ВС від від 14.09.2022 у справі № 909/298/21

Позиція КГС ВС

- ✓ Частина 2 ст. 258 ЦКУ було доповнено п. 8 Законом України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю", який набрав чинності 17.06.2018 та сфера застосування якого обмежується регламентацією правовідносин щодо правового статусу ТОВ/ТДВ, порядку їх створення, діяльності та припинення, прав та обов'язків їх учасників.
- ✓ З огляду на встановлення спеціальної позовної давності до вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів товариства у Главі VIII "Прикінцеві та перехідні положення" Закону про ТОВ, а також змістовне формулювання п. 8 ч. 2 ст. 258 ЦК України, яке не містить тлумачення терміну "товариство", логічним є висновок щодо **застосування спеціальної позовної давності в один рік саме щодо оскарження рішень загальних зборів ТОВ/ТДВ, а не юридичних осіб інших організаційно-правових форм та громадських об'єднань.**

Постанова КГС ВС від від 14.09.2022 у справі № 909/298/21

Позиція КГС ВС

- ✓ ВС вирішив питання позовної давності, витлумачивши норму, що сформульована нечітко і допускала двозначне тлумачення, на користь необхідності застосування загальної позовної давності у правовідносинах оскарження рішень юридичних осіб, які не є ТОВ/ТДВ.
- ✓ Таке тлумачення не є свавільним або очевидно неправильним, зважаючи на те, що у ст.1 Закону України "Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю" законодавець, визначаючи сферу його застосування, використав скорочення "товариств з обмеженою відповідальністю та товариств з додатковою відповідальністю (далі - товариство)".

Постанова КГС ВС від від 14.09.2022 у справі № 909/298/21

Позиція КГС ВС

- ✓ Застосування іншого способу правотлумачення, що є дискусійним та теоретичним питанням, не є вагомою підставою для зміни судової практики суду касаційної інстанції у випадку, якщо така зміна матиме наслідки – обмеження доступу до суду. Якщо законодавець вважає, що строк позовної давності щодо оскарження рішень загальних зборів, має бути обмежений для всіх юридичних осіб, то у такому разі має бути внесені зміни, що не допускають неоднозначного тлумачення, оскільки принцип правової визначеності вимагає також ясності й однозначності правової норми.
- ✓ Застосування різних строків давності для оскарження рішень загальних зборів учасників ТОВ/ТДВ (один рік), АТ (три місяці) та інших юридичних осіб (три роки) має легітимну мету – забезпечення доступу до суду, а не навпаки – його обмеження для простих громадян – учасників громадських об'єднань (непідприємницьких товариств), як у цій справі, шляхом застосування розширювального тлумачення норми закону.

Постанова КГС ВС від від 14.09.2022 у справі № 909/298/21

Палата для розгляду справ щодо
корпоративних спорів, корпоративних прав
та цінних паперів КГС ВС
*(розірвання договору-купівлі продажу частки
у статутному капіталі товариства)*

Підстава передачі справи на розгляд палати

- ✓ Необхідність вирішення питання щодо відступу від висновків, викладених у постанові ВС у складі палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав і цінних паперів від 07.10.2021 у справі № 925/1382/19 **щодо застосування ст. 651 ЦК України.**
- ✓ У постанові КГС ВС від 07.10.2021 у справі № 925/1382/19 Суд зробив висновки, що якщо договір купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства передбачає відстрочення або розстрочення платежу, то такий договір є договором купівлі-продажу товару (частки) в кредит і до спірних правовідносин підлягають застосуванню положення статей 651 та 694 ЦК України.
- ✓ У цій справі № 902/66/20 заявлено вимоги про розірвання договору-купівлі продажу частки у статутному капіталі ТОВ "Династія В.В." з підстав істотного порушення покупцем (ТОВ "ВІП РЕНТ") його умов щодо оплати на користь продавця частини вартості проданої частки. Встановлено обставини часткової оплати покупцем вартості частки, продавцем оплачено 770 000,00 грн, а договором купівлі-продажу частки, з врахуванням додаткової години про збільшення ціни, було передбачено 1 155 000,00 грн. Також встановлено, що покупець здійснив подальше відчуження частини придбаної частки третім особами

Постанова КГС ВС від 06.06.2022 у справі № 902/66/20

Позиція КГС ВС

- ✓ ВС у складі палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав і цінних паперів **не вбачає підстав для відступу** від висновків щодо застосування норм права, викладених у постанові ВС у складі палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав і цінних паперів від 07.10.2021 у справі № 925/1382/19, оскільки **зазначене судове рішення прийняте за інших фактичних обставин**.
- ✓ Водночас, оскільки при розгляді цієї справи постало питання обрання способу захисту цивільного права продавця у випадку несплати (неповної оплати) покупцем вартості придбанної частки в статутному капіталі господарського товариства, яка в подальшому частково була відчужена третім особам, застосування ст. ст. 651, 692, 694 ЦК України при вирішенні такого спору, наявності у продавця частки права вимагати розірвання договору купівлі-продажу частки і повернення проданої частки, ВС у складі палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів КГС **вважає за необхідне викласти висновок щодо застосування норм права у цих правовідносинах з врахуванням постанови ВС у складі палати для розгляду справ щодо корпоративних спорів, корпоративних прав і цінних паперів від 07.10.2021 у справі № 925/1382/19 та постанови ВП ВС від 08.09.2020 у справі № 916/667/18**.

Постанова КГС ВС від 06.06.2022 у справі № 902/66/20

Позиція КГС ВС

- ✓ Порушення права продавця полягає в тому, що він не отримав частину грошових коштів від продавця.
- ✓ **Вимоги** про розірвання договору, визнання недійсним рішення загальних зборів учасників товариства щодо зміни складу учасників, скасування реєстраційних дій **по суті спрямовані на повернення позивачці у власність частки у статутному капіталі ТОВ "Династія В.В.", відновлення у ЄДРЮОФOPГФ відомостей про позивачку як учасника ТОВ "Династія В.В."**.
- ✓ Такий спосіб захисту як розірвання договору купівлі-продажу частки у статутному капіталі товариства, що вже виконаний з боку продавця, який передав товар (частку), і частково виконаний з боку покупця, який прийняв товар (частку), здійснив її часткову оплату (основну частину) і в подальшому відчужив її третім особам, не направлений на відновлення порушеного майнового права продавця, оскільки повернення товару відповідно до правил ч. 4 ст. 694 ЦК України є неможливим у зв'язку з відсутністю товару (частки) у власності покупця та, відповідно, **є неналежним способом захисту**.
- ✓ Спосіб захисту, який належним чином захистить право продавця на отримання коштів, відповідає позовна вимога про **стягнення недоотриманих коштів**.

Постанова КГС ВС від 06.06.2022 у справі № 902/66/20

Палата для розгляду справ щодо
корпоративних спорів, корпоративних прав
та цінних паперів КГС ВС

*(визнання права на отримання компенсації за
примусово вилучені акції)*

Суть спору

- ✓ Міноритарний акціонер звернувся з позовом до ПрАТ "Авдіївський коксохімічний завод" (ПрАТ "АКХЗ") про: 1) визнання недійсним рішення наглядової ради ПрАТ "АКХЗ" про затвердження ціни викупу акцій товариства у процедурі примусового викупу акцій на підставі публічної безвідкличної вимоги про придбання акцій у всіх власників акцій ПрАТ; 2) визнання права позивача на отримання компенсації за примусово вилучені на підставі публічної безвідкличної вимоги про придбання акцій в усіх власників акцій ПрАТ "АКХЗ" акції у розмірі з розрахунку 71,83 грн за одну акцію.
- ✓ Позовні вимоги обґрунтовані тим, що він, як акціонер, був примусово позбавлений своїх акцій і не погоджується із ціною викупу акцій ПрАТ "АКХЗ". Позивач вважав, що наглядова рада заводу своїм рішенням затвердила ціну акцій іншу, ніж ту, що відповідає вимогам чинного законодавства, а тому таке рішення підлягає визнанню недійсним, оскільки порушує його права і **позбавляє законної можливості отримати справедливую компенсацію за викуплені акції**. Позивач також звертав увагу на те, що ФДМУ визнав звіт про оцінку майна (акцій відповідача) таким, що не повною мірою відповідає вимогам нормативно-правових актів з оцінки майна і має недоліки, які вплинули на достовірність оцінки.

Постанова КГС ВС від 15.06.2022 у справі № 905/671/19

Щодо обов'язків наглядової ради в процедурі сквіз-аут

- ✓ Наглядова рада як орган, створений для захисту інтересів акціонерів, **має забезпечувати рівний захист всіх акціонерів** товариства і рівне ставлення до них, незважаючи на розмір пакету акцій, який їм належить.
- ✓ При проведенні процедури сквіз-аут наглядова рада виконує надзвичайно важливу роль – вона обирає суб'єкта оціночної діяльності і потім затверджує оцінку ринкової вартості акцій. Таким чином, саме **від добросовісних, розумних дій наглядової ради при визначенні ринкової вартості акцій залежить захист інтересів всіх акціонерів.**
- ✓ Те, що особа – член наглядової ради не є незалежним директором, не означає, що вона може діяти виключно в інтересах мажоритарного акціонера, бути лише його представником і діяти відповідно до наданих ним вказівок.
- ✓ ВС звертає увагу, що **затвердження наглядовою радою оцінки акцій не може бути лише формальним процесом** в процедурі сквіз-аут, бо фактично від визначення справедливої вартості акцій залежить правомірність процедури.

Постанова КГС ВС від 15.06.2022 у справі № 905/671/19

I. Щодо законності та обґрунтованості рішення наглядової ради ПрАТ "АКХЗ"

- ✓ Керуючись принципами правової визначеності та верховенства права, апеляційний господарський суд мав врахувати висновки ВС, викладені у постанові від 17.02.2021 у справі №905/1926/18, в тому числі і щодо правової оцінки рішення наглядової ради від 04.05.2018 (протокол №211) і не ухвалювати рішення врозріз з відповідними висновками (скаржник звертає увагу, що апеляційний розгляд цієї справи відбувся після того, як було ухвалене рішення ВС у справі №905/1926/18).
- ✓ Чинне законодавство України не передбачає можливості подання акціонерами колективних позовів, що є істотною вадою національного процесуального законодавства. Особливістю процедури сквіз-аут є те, що внаслідок низки передбачених законом дій у значній кількості акціонерів товариства одночасно, шляхом єдиної для всіх публічної пропозиції, викупаються їх акції. Відтак у судових спорах щодо сквіз-ауту певного емітента фактичні обставини справи є майже однаковими. Водночас **через вади процесуального законодавства, які не дозволяють акціонерам подати колективний позов, кожен акціонер має індивідуально у спорі з товариством кожен раз доводити ті факти і обставини, які вже були встановлені судом у іншій справі** (але не є преюдиціальними через різний суб'єктний склад).

Постанова КГС ВС від 15.06.2022 у справі № 905/671/19

II. Щодо законності та обґрунтованості рішення наглядової ради ПрАТ "АКХЗ"

- ✓ Розглядаючи спори щодо одного й того самого сквіз-ауту, щодо одного й того ж емітента, щодо тих самих рішень його органів, але за позовами різних акціонерів (доводи яких є майже ідентичними, різняться лише позовні вимоги), суди мають враховувати висновки ВС щодо правомірності рішень щодо затвердження ринкової вартості акцій. **І якщо ВС дійшов висновку про істотне заниження ринкової ціни акцій ПрАТ "АКХЗ", затвердженої рішенням наглядової ради від 04.05.2018 (протокол №211), то АГС у іншій справі не може зробити протилежний висновок про те, що ринкова ціна, встановлена тим самим рішенням наглядової ради, є справедливою для іншого міноритарного акціонера, адже це суперечитиме принципу правової визначеності та верховенству права, порушуватиме принцип однакового ставлення до акціонерів товариства.**

Постанова КГС ВС від 15.06.2022 у справі № 905/671/19

III. Щодо законності та обґрунтованості рішення наглядової ради ПрАТ "АКХЗ"

- ✓ ВС також звертає увагу на надзвичайно стислі строки проведення оцінки ТОВ "Оціночний стандарт" та її затвердження наглядовою радою відповідача. Судами було встановлено, що договір з оцінювачем був підписаний товариством 30.04.2018, вже 02.05.2018 оцінювачем був затверджений звіт, 04.05.2018 ВГО "Всеукраїнська спілка експертів оцінювачів" була надана рецензія на цей звіт. У цей же день наглядова рада ухвалила рішення про затвердження ринкової вартості акцій.
- ✓ Така **надзвичайна швидкість визначення ринкової вартості акцій** (7 календарних днів з дати звернення компанії Barlenco Ltd з вимогою) не була зумовлена вимогами закону, адже ч.3 ст.65-2 Закону "Про акціонерні товариства" надає наглядовій раді строк у 25 робочих днів на організацію проведення оцінки та затвердження ринкової вартості акцій.
- ✓ ВС вважає це додатковим аргументом, який підтверджує несумлінне, поверхнєве і суто формальне ставлення наглядової ради до процедури встановлення ринкової вартості акцій.
- ✓ З урахуванням зазначених висновків ВС вважає, що рішенням від 04.05.2018 (протокол №211) **наглядова рада ПрАТ "АКХЗ" затвердила вочевидь несправедливу вартість акцій**, визначену ТОВ "Оціночний стандарт", як ринкову.

Постанова КГС ВС від 15.06.2022 у справі № 905/671/19

I. Щодо визнання права на отримання компенсації за примусово вилучені акції (як способу захисту)

- ✓ ВП ВС у постанові від 24.11.2020 у справі №908/137/18 звертала увагу на недостатню якість законодавства щодо сквіз-аут, яка полягає, окрім іншого, у відсутності попереднього адміністративного чи судового контролю за процедурою сквіз-аут і, зокрема, ціною на акції, що примусово викупаються. Законодавство багатьох країн надає акціонерам можливість звертатися до регулятора чи до суду для визначення ціни на акції, щодо яких проводиться процедура сквіз-аут.
- ✓ Враховуючи це, визнання судом права акціонера на справедливую компенсацію за примусово вилучені акції та встановлення її розміру **є належним способом захисту**, спрямованим на встановлення стану правової визначеності у відносинах між міноритарним акціонером, товариством і покупцем (мажоритарним акціонером).
- ✓ Рішення суду про визначення розміру компенсації (ринкової/справедливої вартості акцій) **спрямоване на забезпечення балансу інтересів акціонерів товариства**; воно дозволить обом сторонам правочину вирішити спір щодо вартості акцій (яку товариство та мажоритарний акціонер вважають справедливою, а міноритарний акціонер – заниженою) і, враховуючи це, визначити свою подальшу поведінку (судову та позасудову).

Постанова КГС ВС від 15.06.2022 у справі № 905/671/19

II. Щодо визнання права на отримання компенсації за примусово вилучені акції (як способу захисту)

- ✓ Застосування у справі, що переглядається, принципу процесуальної економії буде суперечити захисту слабкої сторони у відносинах (тобто створить для міноритарного акціонера надмірний тягар, на недопустимість чого вказувала у своїй постанові ВП ВС). Тобто у цій справі **принцип справедливості превалює над принципом процесуальної економії.**
- ✓ ВС неодноразово зазначав, що акціонер є слабкою стороною у відносинах, які виникають при реалізації процедури сквіз-аут. Відмова акціонеру у задоволенні вимог і вирішення спору по суті через обрання ним неправильного способу захисту **була б надмірним формалізмом та штучним звуженням існуючих способів захисту порушеного права.**

Постанова КГС ВС від 15.06.2022 у справі № 905/671/19

Щодо належного відповідача

- ✓ ВС вважає, що ознакою домінуючого контрольного пакету акцій є наявність повного контролю над товариством з боку мажоритарного акціонера (його афілійованих осіб чи осіб, що діють з ним спільно на підставі угоди), то позивач (колишній міноритарний акціонер) **має право вибору щодо відповідача**, адже вигоду від викупу акцій у міноритарних акціонерів отримує насамперед товариство, у якого суттєво знижуються витрати, а також мажоритарний акціонер, який отримує повний контроль над товариством. ВС також звертає увагу, що мажоритарний акціонер може не бути покупцем акцій у процедурі сквіз-аут.
- ✓ Чинне законодавство України дозволяє виступати покупцем акцій у процедурі сквіз-аут не лише особі, яка є власником домінуючого контрольного пакету акцій, але й її афілійованим особам або уповноваженим особам, які не є афілійованими, а діють на підставі угоди. Такі особи, як правило, є міноритарними акціонерами (у справі, що переглядається, компанія Barlenco Ltd (покупець) до набуття пакету акцій в процедурі сквіз-аут володіла 0,28196% акцій ПрАТ "АКХЗ", ПрАТ "Фірма верхнього одягу "Фея" володіло 0,118424%).
- ✓ Тому відсутні підстави вважати, що саме покупець, який просто формально діяв у правовідносинах від імені групи пов'язаних / афілійованих осіб, отримав вигоду від набуття акцій за заниженою ціною. АТ, яке діяло під домінуючим контролем мажоритарного акціонера, покупець та афілійовані з ним особи **становлять по суті єдину економічну групу, їх інтереси збігаються**.

Постанова КГС ВС від 15.06.2022 у справі № 905/671/19

Застосування доктрини "підняття корпоративної завіси"

- ✓ У справі №905/830/21 було встановлено, що компанія Barlenco Ltd відкрила офіс в Україні, не призначає представників для участі у судових процесах, просила направляти кореспонденцію за адресою на Кіпрі (див. постанову у від 29.04.2022 у справі №905/830/21).
- ✓ Позивач також стверджує, що компанія Barlenco Ltd вже не є власником акцій ПрАТ "АКХЗ", а відчужила їх на користь компанії Metinvest B.V.
- ✓ Вказане дає суду достатні підстави вважати, що компанія Barlenco Ltd, яка набула незначний пакет акцій лише перед початком процедури сквіз-аут була використана в процедурі сквіз-ауту мажоритарним акціонером компанією Metinvest B.V., яка володіла 94,600034% акцій як технічна юридична особа, що є достатньою підставою для застосування доктрини "підняття корпоративної завіси".
- ✓ Підняття корпоративної завіси щодо емітента та акціонерів разом з їх афілійованими особами та особами, які діяли спільно відповідно до укладеної угоди (підхід до них як до єдиної особи, нехтування самостійною правосуб'єктністю), **дозволить суду запобігти можливим зловживанням правом щодо міноритарних акціонерів, захистити їх як слабку сторону у відносинах з емітентом та мажоритарним акціонером.**

Постанова КГС ВС від 15.06.2022 у справі № 905/671/19

Щодо визначення справедливої вартості акцій (суми компенсації) (I) Співвідношення понять ринкова вартість та справедлива вартість

- ✓ Для забезпечення єдності судової практики щодо застосування ст.8, 65-2 Закону "Про акціонерні товариства", **Палата уточнює висновки**, зроблені, зокрема, у постановах ВС від 17.02.2021 у справі №905/1926/18, від 18.02.2021 у справі №908/3492/19, від 28.04.2021 у справі №910/12591/18, і зазначає, що **поняття "справедлива вартість"** означає не конкретну грошову суму (величину), а дотримання емітентом (наглядовою радою) передбаченого законом порядку визначення ринкової вартості акцій, який передбачає необхідність обрання найбільшої вартості, якщо ринкова вартість може бути розрахована за різними підходами та методами, та за відсутності вирішального впливу мажоритарного акціонера на рішення наглядової ради, яка обирає суб'єкта оціночної діяльності та затверджує ринкову вартість акцій, визначену таким суб'єктом. Наглядова рада може вважатися такою, що не знаходиться під впливом мажоритарного акціонера у випадку наявності у її складі незалежних директорів, які становлять більшість від такого складу на момент ухвалення рішення про затвердження ринкової вартості акцій.
- ✓ Вартість акцій міноритарних акціонерів на фондовому ринку може наближатися до нуля (бути мінімальною). Такі акції не купують портфельні інвестори, але вони є надзвичайно цікавими як предмет купівлі для контролюючого акціонера для зниження витрат товариства, зменшення ризиків, а також отримання повного контролю над товариством.
- ✓ При сквіз-ауті ціною викупу має бути не середня ринкова ціна, а найбільша з існуючих на ринку та визначених експертом за допомогою різних методів, і саме така ціна має вважатися справедливою.

Постанова КГС ВС від 15.06.2022 у справі № 905/671/19

Щодо визначення справедливої вартості акцій (суми компенсації)

(II) Щодо методів оцінки

- ✓ У силу специфіки процедури сквіз-аут ВС вважає, що **мажоритарний акціонер фактично купує** не міноритарний пакет акцій як такий, а **контроль над товариством** в цілому (право на витискання міноритаріїв незалежно від їх волі та згоди), тому оцінці для визначення справедливої вартості 1 акції підлягає 100% пакет акцій АТ, а не міноритарний пакет.
- ✓ Усуваючи розбіжності у судовій практиці, **Палата вважає за необхідне уточнити правові висновки** щодо застосування ст.8,65-2 Закону "Про акціонерні товариства", які містяться у постановках ВС від 16.02.2021 у справі №910/8714/18 та від 17.02.2021 у справі №905/1926/18 таким чином, що: - при визначенні ринкової (справедливої) вартості акцій оцінці підлягає 1 акція у 100% пакеті акцій (оцінка цілісного майнового комплексу товариства), а не у міноритарному пакеті, - у зв'язку з цим має бути обов'язково застосований Національний стандарт №3, який передбачає застосування трьох методів оцінки, включно з майновим, а також Методика комплексних експертних досліджень визначення вартості акцій підприємств, зареєстрована в Міністерстві юстиції 29.01.2016 відповідно до Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 02.10.2008 №1666/5, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 02.10.2008 за №924/15615 (реєстраційний номер Методики 0.1.18); - майновий метод оцінки має бути обов'язково застосований поряд з іншими методами оцінки; - не підлягає застосуванню контрольна знижка, передбачена Національним стандартом №1.

Постанова КГС ВС від 15.06.2022 у справі № 905/671/19

Щодо визначення справедливої вартості акцій (суми компенсації) (III) Щодо визначення розміру компенсації

- ✓ ВС доходить до висновку про можливість визначити вартість однієї акції за балансовою вартістю чистих активів ПрАТ "АКХЗ" у розмірі 54,3 грн за одну акцію на підставі розрахунків, зроблених позивачем за формулою викладеною у розділі 3.6. "Визначення вартості акцій за балансовим методом" Методики комплексних експертних досліджень визначення вартості акцій підприємств, яка зареєстрована в Міністерстві юстиції 29.01.2016, реєстраційний номер 0.1.18, і не спростованих відповідачем у цій справі.
- ✓ ВС враховує, що позивач вже поніс витрати на судову експертизу, подальші суттєві витрати будуть становити для нього непомірний тягар. Крім того, новий розгляд справи, з метою проведення ще однієї експертизи з використанням майнового методу і визначенням ринкової вартості чистих активів, призведе до значного затягування розгляду справи, що порушить право сторін на розумний строк розгляду справи, передбачене ст. 6 Конвенції.
- ✓ Також ВС виходить з того, що у цій справі **суд визначає не ринкову вартість акцій як таку, а суму справедливої компенсації**, у значенні ч.5 ст.41 Конституції України, ч.3 ст.321 ЦК, ст.1 Протоколу 1 Конвенції, яку позивач мав би отримати за одну акцію в результаті примусового викупу його акцій відповідно до положень ст.65-2 Закону "Про акціонерні товариства".

Постанова КГС ВС від 15.06.2022 у справі № 905/671/19

Щодо скасування рішення наглядової ради

- ✓ ВС вважає за необхідне **уточнити правову позицію**, викладену у постановках ВС від 18.02.2021 у справі №908/3492/19, від 16.02.2021 у справі №910/8714/18.
- ✓ Такий спосіб захисту як визнання недійсним рішення наглядової ради про затвердження ринкової вартості акцій для процедури сквіз-ауту **є належним, але він є неефективним** у випадках, коли акціонер звернувся з позовом про визнання недійсним рішення наглядової ради після вчинення відповідного правочину щодо примусового викупу акцій згідно з ст. 65-2 Закону "Про акціонерні товариства" і просить визнати право на компенсацію, стягнути суму компенсації або стягнути збитки, завдані викупом акцій по несправедливій (заниженій) вартості.
- ✓ Захист інтересів колишнього міноритарного акціонера відбувається **іншими способами компенсаційного характеру**, які не вимагають визнання недійсним рішення наглядової ради, яке було ухвалено в процедурі сквіз-аут і є складовою частиною цієї вже завершені процедури, внаслідок якої вже був вчинений правочин з викупу.

Постанова КГС ВС від 15.06.2022 у справі № 905/671/19

Верховний
Суд

Дякую за увагу!

